

Ο ΤΟΠΟΣ

Στο κέντρο της Κρήτης εκεί που ο Ψηλορείτης συναντάει τον Γεροπόταμο, στο μυχό της εύφορης κοιλάδας του, βρίσκεται η Αξός σκαρφαλωμένη στις πλαγιές ενός περσιόπου λόφου (εικ. 1).

Ο σύγχρονος οικισμός διατήρησε αναλλοίωτο το αρχαίο όνομα. Για την προέλευση του ονόματος έχουν προταθεί δύο ερμηνείες. Σύμφωνα με την πρώτη, η πόλη πήρε το όνομά της από τον ιδρυτή της Όαξο, γίος του Απόλλωνα και της νύμφης Ακακαλλίδας. Κατά την δεύτερη εκδοχή το όνομα της αναφέρεται στο απόκρημνο τοπίο, καθώς σύμφωνα με τον Στέφανο Βυζάντιο η Αξός ετυμολογείται από την λέξη "άξους" που σημαίνει κρημνούς.

Εικ. 1

Εικ. 2

Τοπίο επιβλητικό και απόκρημνο (εικ.2) απηχεί πλήρως την περιγραφή που δίνει για την αρχαία πόλη ο Στέφανος Βυζάντιος "Όαξος, πόλις Κρήτης, Ελευθέρης ού πόρω, καθ' ά Ξενίων από Οάξου του Ακακαλλίδος, θυγατρός του Μίνω τινές δέ διά το καταγηναι τον τόπον και κρημνώδη υπάρχειν καλουσι γάρ οι Κρητες τούς τοιούτους τόπους άξους, καθάπερ και ημείς αγμούς". Ωστόσο, ο τόπος αυτός διαθέτει εκτός από τη φυσικά οχυρή θέση πολλές εύφορες εκτάσεις και πηγές, πλεονεκτήματα που οδήγησαν τον προϊστορικό άνθρωπο να τον επιλέξει για κατοικία του από πολύ παλιά, όπως υπαινίσσεται ο μύθος ίδρυσης της Αξού από τον Οαξό γιού της Ακακαλίδος θυγατέρας του Μίνωα.

Εικ. 3

Εικ. 5

Από την Αξό η θέα είναι απεριόριστη. Απέναντι προς Βορρά υψώνονται τα Ταλλαία Όρη (εικ.3). Στα βορειοδυτικά το βλέμμα φθάνει μέχρι τη βόρεια ακτή έως το Ακρωτήριο στα Χανιά (εικ.4). Προς τα ανατολικά το μάτι συναντάει τα Ανώγεια, ενώ προς τα δυτικά ξεπροβάλλει η κορυφογραμμή του Ψηλορείτη (εικ. 5). Σε αυτό τον τόπο που υπήρξε σκηνικό πολλών μύθων όπως της γέννησης του Δία στη γειτονική Νίδα, των Ιδαίων Δακτύλων των Κουρητών αλλά και του χάλκινου Τάλλου, δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε η Αξός.

Εικ. 4

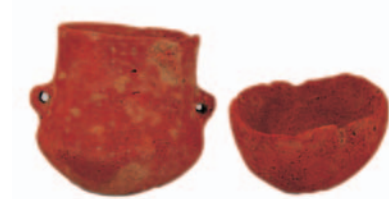
Η επικράτεια της πόλης συνόρευε ανατολικά με την Τύλισσο και τη Ραύκο και από τα δυτικά με την Ελεύθερνα. Νότιο όριο της ήταν η κορυφογραμμή της Ίδης. Διέξοδο στη θάλασσα εξασφάλιζαν στην Αξό το λιμάνι της αρχαίας Αστάλης που εντοπίζεται στο ακρωτήριο Πυροβολόπετρα, στο Μπαλί και το λιμάνι της Αλμυρίδας ανατολικότερα κοντά στο σύγχρονο οικισμό Σίσσες που επίσης διατηρεί την αρχαία του ονομασία. Στα όρια της επικράτειάς της βρίσκονται δυο πολύ σημαντικά ιερά σπήλαια: του Ταλλαίου Ερμή κοντά στο σημερινό χωριό Μελιδόνι και το Ιδαίο Άντρο αφιερωμένο στο Δήνα τον Ιδατά.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ - ΙΣΤΟΡΙΑ

Τις πρωιμότερες μαρτυρίες συνιστούν πήλινα αγγεία (εικ. 6), πελέκεις αλλά και ενδείξεις αρχιτεκτονικών λειψάνων που ανάγονται στην ύστερη Νεολιθική - Πρωτομινωική εποχή (τέλος 4ης - αρχές 3ης χιλιετίας π.Χ.).

Από τη Μεσομινωική περίοδο (17ος - 16ος αιώνας π.Χ.) προέρχονται ελάχιστα μεμονωμένα ευρήματα. Στην Υστερομινωική III (14ος - 13ος αιώνας π. Χ.) ανήκει η αρχαιότερη αναφορά στην Αξό ως **e-ko-so** σε πινακίδα της γραμμικής Β από την Κνωσό. Από την περίοδο αυτή αυξάνει ο αριθμός των μεμονωμένων ευρημάτων.

Μετά τον δωρικό εποικισμό της Κρήτης σύμφωνα με την παράδοση οι πολίτες της Αξού ήταν διαιρεμένοι σε φυλές. Η αναφορά σε επιγραφή του 4ου αιώνα π.Χ. τριών φυλών: Φάξιοι, Δονόκειοι και Λατόσειοι που απαντούν μόνο στην Αξό πιθανά αποτυπώνει την ενσωμάτωση του προδωρικού πληθυσμού στις νέες κοινωνικές και πολιτικές δομές.

Εικ. 6

Από επιγραφικές μαρτυρίες διαφαίνεται ότι μέχρι το τέλος του 7ου αιώνα π.Χ. είχε συντελεσθεί η μετάβαση από το φυλετικό κράτος στην πόλη-κράτος. Ωστόσο, ο Ηρόδοτος στην εξιστόρησή του για τη συμμετοχή του Βάπτου, εγγονού του βασιλιά της Αξού Ετέαρχου, στην ίδρυση της Κυρήνης (631 π.Χ.) διατηρεί την ανάμνηση της βασιλείας. Η διήγηση του Ηροδότου μαρτυρεί επίσης μια δυνατή και ακμάζουσα πολιτεία, εικόνα που ενισχύεται από τις επιγραφές και τα αρχαιολογικά ευρήματα της περιόδου. Ο απόηχος της ακμής αυτής συνεχίζεται και κατά την κλασική περίοδο, καθώς η Αξός είναι από τις λίγες πόλεις της Κρήτης με ευρήματα του 5ου αιώνα π.Χ. Λίγο μετά τα μέσα του 4ου αιώνα π.Χ. η πόλη κόβει τα πρώτα αργυρά νομίσματα (εικ. 7) που απεικονίζουν τον Απόλλωνα στην πρόσθια όψη και το σύμβολό του, τον τρίποδα, στην πίσω.

Εικ. 8

Εικ. 9

Κατά την παραγμένη ελληνιστική περίοδο, εξαιτίας των εμφυλίων πολέμων με αφορμή τη διαμάχη ηγεμονίας Κνωσού - Γόρτυνας, αλλά και των πολεμικών συρράξεων των ελληνιστικών βασιλείων, η Αξός παρέμεινε ανεξάρτητη πόλη σύμμαχος της Κνωσού με σημαντική παρουσία, όπως αποτυπώνεται σε μια σειρά διακρατικών συμβάσεων. Η Αξός είναι μια από της εικοσοκτώ κρητικές πόλεις που το 293 / 292 π.Χ. σύναψαν συνθήκη με την μικρασιατική Μίλητο. Το 221 π.Χ. σύναψε συνθήκη ισοπολιτείας με την Τύλισσο (εικ. 8). Επιγραφή (τέλος 3ου - αρχές 2ου αιώνα π.Χ.) πληροφορεί για τη συνθήκη ισοπολιτείας της Αξού με την Αιτωλική Συμπολιτεία. Το 240 / 21 π.Χ. η Αξός σύναψε συμμαχία με τη Γόρτυνα (εικ. 9). Λίγα χρόνια αργότερα το 204 / 203 π.Χ. η Αξός εμφανίζεται υπό την επιρροή των Μακεδόνων, όπως έμμεσα μας πληροφορεί ψήφισμα με το οποίο κρητικές πόλεις μεταξύ των οποίων και η Αξός παραχωρούν ασυλία στην μικρασιατική Τέω. Το 183 π.Χ. η Αξός ως μέλος του Κοινού των Κρητών υπογράφει συνθήκη συμμαχίας με τον Ευμένη της Περγάμου. Πιθανώς στο διάστημα αυτό να υπήρξε μια από τις έδρες του Κοινού των Κρητών. Το 149 - 95 π. Χ. η Αξός υπέγραψε συνθήκη με τον βασιλιά της Βιθυνίας Νικομήδη Β' τον Επιφανή.

Μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση (67 π.Χ.) που επέβαλε τη ρωμαϊκή ειρήνη η Αξός εξακολούθησε να είναι μια από τις σημαντικές πόλεις της Κρήτης, η οποία διατήρησε το δικαίωμα να κόβει δικά της νομίσματα.

Εικ. 7